

# **HET INTERNATIONALE TERRORISME**

## **Een longitudinale statistische analyse**

**Prof. Dr. Rik Coolsaet**  
**Teun Van de Voorde**

**Vakgroep Politieke Wetenschappen**  
**Universiteit Gent**  
**Juni 2004**

## 1. Inleiding

Walter Laqueur, auteur van het standaardwerk *Terrorism* (1977), merkte in 1985 op dat wie het internationale terrorisme in een historisch perspectief plaatst, tot onverwachte vaststellingen komt. In verband met de grote belangstelling die het terrorisme genoot in de jaren tachtig, noteerde hij:

“[Historians] will note that presidents and other leaders frequently referred to terrorism as one of the greatest dangers facing mankind. For days and weeks on end, television networks devoted most of their prime-time news to covering terrorist operations. Publicists referred to terrorism as the cancer of the world, growing inexorably until it poisoned and engulfed the society on which it fed. [...] In countless articles and books, our historian will read about the constantly rising number of terrorist attacks. Being a conscientious researcher he will analyse the statistics, which are bound to increase his confusion, for he will find that more American civilians were killed in 1974 (22) than in 1984 (16).”<sup>1</sup>

Vanuit deze constatering uit 1985 hebben wij de huidige golf van internationale terreuraanslagen aan een longitudinale statistische analyse onderworpen. Deze bevestigt de stelling van Laqueur. Ook vandaag merken we een opvallende discrepantie tussen retoriek en realiteit wat de omvang betreft van het probleem van het internationale terrorisme.

We hanteren hiervoor de twee meest gezaghebbende statistische bronnen op het gebied van het terrorisme.

### *Patterns of Global Terrorism*

In uitvoering van Titel 22 van de United States Code, Sectie 2656f(a), bereidt het State Department jaarlijks een compleet verslag over internationaal terrorisme voor ten behoeve van het Congres. Zoals bepaald in de wetgeving van 1979 voorziet het in een gedetailleerde beoordeling van buitenlandse landen waar grootschalige terroristische aanslagen voorkwamen, en stelt het een lijst op van landen die het terrorisme steunen. Daarnaast rapporteert het relevante informatie over de activiteiten in het voorbije jaar van individuele terroristen, groeperingen en koepelorganisaties. In 1996 besliste het Congres bovendien dat het State Department diende te rapporteren over de mate van samenwerking van andere landen met de Verenigde Staten op het gebied van terrorismebestrijding en preventie van toekomstige terroristische daden. Al deze gegevens vormen samen de *Patterns of Global Terrorism*.

De definitie van terrorisme, zoals gehanteerd als basis voor de *Patterns of Global Terrorism*, en die sinds 1983 door de Amerikaanse regering gehanteerd wordt voor statistische en analytische doelstellingen, luidt als volgt:

“The term **terrorism** means premeditated, politically motivated violence perpetrated against noncombatant targets by subnational groups or clandestine agents, usually intended to influence an audience.”

“The term **international terrorism** means terrorism involving citizens or the territory of more than one country.”

---

<sup>1</sup> Laqueur, 1986:86-87

De opeenvolgende edities van de *Patterns of Global Terrorism* zijn consulteerbaar op de website van het State Department. De laatst beschikbare editie werd gepubliceerd in april 2004 en omvat het verslag over het jaar 2003. Voor onze longitudinale statistische analyse is in het bijzonder de jaarlijkse annex van het totale aantal terroristische incidenten interessant.<sup>2</sup> We hebben daartoe alle beschikbare edities geïntegreerd, om aldus de terroristische activiteiten te kunnen reconstrueren tot het jaar 1977.

Op 10 juni 2004 meldde het State Department dat het de recente editie van de *Patterns of Global Terrorism* ging herzien, omwille van aan de kaak gestelde slordigheden en berekeningsfouten. De controverse leidde tot een onderzoeksrapport van het Congressional Reserach Service (CRS).<sup>3</sup> De “coördinator van counterterrorisme” binnen State, ambassadeur Cofer Black, verklaarde bij de presentatie van de gereviseerde versie op 22 juni, dat de cijfers in de *Patterns 2004* in de voorbije weken aan een ‘comprehensive review’ onderworpen waren. John Brennan, directeur van het Terrorist Threat Integration Center (TTIC) dat sinds deze editie verantwoordelijk is voor de verzameling en verwerking van het cijfermateriaal, voegde daaraan toe dat zijn mensen de voorbije maand de statistieken van de laatste 20 jaar rigoureuus onderzocht hebben. Meer bepaald zijn de databanken, computer technologie, procedures, de communicatie tussen de agentschappen, de methodologie, criteria en definities gebruikt bij de samenstelling van de statistieken opnieuw bekeken.<sup>4</sup> Voor wat volgt baseren wij ons op de in juni 2004 gereviseerde cijfers.

### **RAND datasets**

De in 1948 opgerichte RAND Corporation, die de “objectieve analyse van ‘de uitdagingen’ voor de Amerikaanse natie en de wereld” beoogt, bestudeert sinds het gijzelingsdrama op de Olympische Spelen van München (1972) terrorisme en binnenlandse veiligheid als apart onderzoeksdomein. De RAND databanken zijn gebaseerd op ruim 30 jaar onderzoek door analisten, geselecteerd op talenkennis en expertise van regio’s. Sinds april 2001 werkt het instituut samen met het Oklahoma City National Memorial Institute for the Prevention of Terrorism (MIPT). Deze samenwerking omvat het publiek ter beschikking stellen van een online databank van terroristische aanslagen en heeft als expliciete doelstelling analisten, beleidsmakers en professionals bij te staan in het onderzoek naar algemene trends betreffende terrorisme. Thans zijn drie verschillende datasets beschikbaar. De terroristische aanslagen tussen 1968 en 1997 zijn terug te vinden in de *RAND Terrorism Chronology*. Deze verschaft enkel informatie over internationaal terrorisme. De meer recente databank, *Terrorism incident database* (1998-heden) daarentegen omvat zowel binnenlandse als internationale terreuraanslagen. De onlangs geactiveerde *MIPT Knowledge Database* integreert beide databanken.<sup>5</sup>

---

<sup>2</sup> US Department of State, 2004:176 (<http://www.state.gov/s/ct/rls/pgtrpt/2003/c12153.htm>)

<sup>3</sup> Perl, Raphael, The Department of State’s Patterns of Global Terrorism Report: Trends, State Sponsors, and Related Issues. CRS Report for Congress, 1 juni 2004, 8p. (<http://www.fas.org/irp/crs/RL32417.pdf>)

Aangezien Patterns al ruim 15 jaar een belangrijk referentiewerk is, reageerde het Congres op meteen op de kritieken met een objectieve doorlichting van het rapport door haar onderzoeksservice. Dit verslag wees onder meer gebreken aan op vlak van dataverzameling en procedures hieromtrent, maar er kwam ook meer fundamentele kritiek op de quasi onveranderde structuur, type informatie en inhoud van de Patterns.

<sup>4</sup> Black, Cofer, Brennan, John, Remarks on the Release of the Revised “Patterns of Global Terrorism 2003 Annual Report. Washington, 22 juni 2004, 13p. (<http://www.state.gov/s/ct/rls/rm/2004/33801pf.htm>)

<sup>5</sup> De RAND Terrorism Chronology 1968-1977 en de RAND-MIPT Terrorism Incident Database 1998-heden zijn te raadplegen via: <http://db.mipt.org/index.cfm>. Voor de MIPT Knowledge Database: <http://beta.tkb.dfi-intl.com:8080/TKB/Home.jsp>

Hier luiden de gehanteerde definities als volgt:

“**Terrorism** is defined by the nature of the act, not by the identity of the perpetrators or the nature of the cause. Terrorism is violence, or the threat of violence, calculated to create an atmosphere of fear and alarm. These acts are designed to coerce others into actions they would not otherwise undertake, or refrain from actions they desired to take. All terrorist acts are crimes. Many would also be violation of the rules of war if a state of war existed. This violence or threat of violence is generally directed against civilian targets. The motives of all terrorists are political, and terrorist actions are generally carried out in a way that will achieve maximum publicity. Unlike other criminal acts, terrorists often claim credit for their acts. Finally, terrorist acts are intended to produce effects beyond the immediate physical damage of the cause, having long-term psychological repercussions on a particular target audience. The fear created by terrorists may be intended to cause people to exaggerate the strengths of the terrorist and the importance of the cause, to provoke governmental overreaction, to discourage dissent, or simply to intimidate and thereby enforce compliance with their demands.”

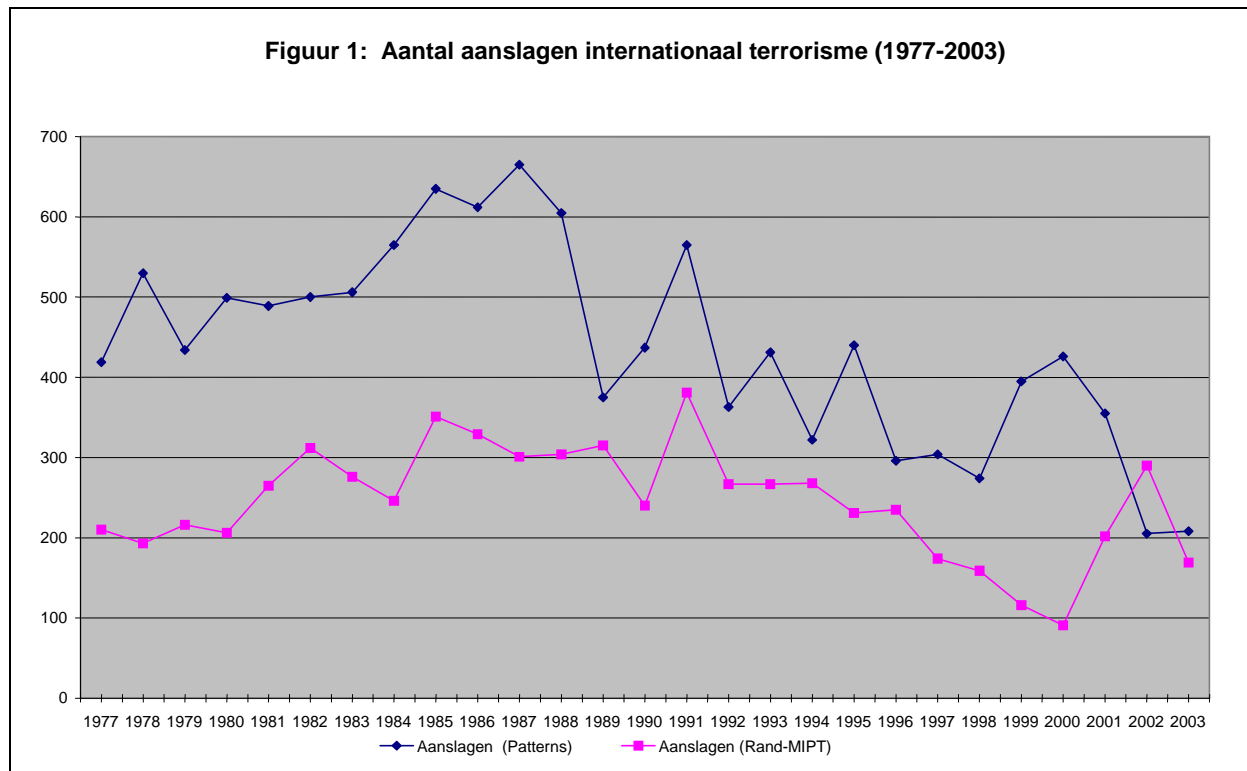
“**Domestic terrorism** is defined as incidents perpetrated by local nationals against a purely domestic target.”

“**International terrorism**: incidents in which terrorists go abroad to strike their targets, select domestic targets associated with a foreign state, or create an international incident by attacking airline passengers, personnel or equipment.”

## 2. Statistische analyse van het aantal internationale terreuraanslagen

Het State Department (State) en de RAND Corporation (RAND) hanteren verschillende definities en criteria betreffende internationaal terrorisme. Dat resulteert in zeer uiteenlopende schattingen van het absolute aantal aanslagen. Beide databanken indiceren echter eenzelfde trend van een afnemend aantal aanslagen. Met andere woorden, welke definitie men ook hanteert betreffende internationale terreuraanslagen, de statistische analyse vertoont eenzelfde curve.

Op Figuur 1, die het aantal aanslagen van internationaal terrorisme grafisch voorstelt, lezen we af dat dat *Patterns* (2004) de jaren 2002 en 2003 aanstipt als het absolute dieptepunt met respectievelijk 205 en 208 aanslagen. De RAND-MIPT databank stipt het jaar 2000 (91 incidenten) aan als het absolute laagtepunt sinds 1982. Het aantal aanslagen tijdens het jaar 2003 (169) is teruggekeerd naar het niveau van 1997-1998 (174 en 159).

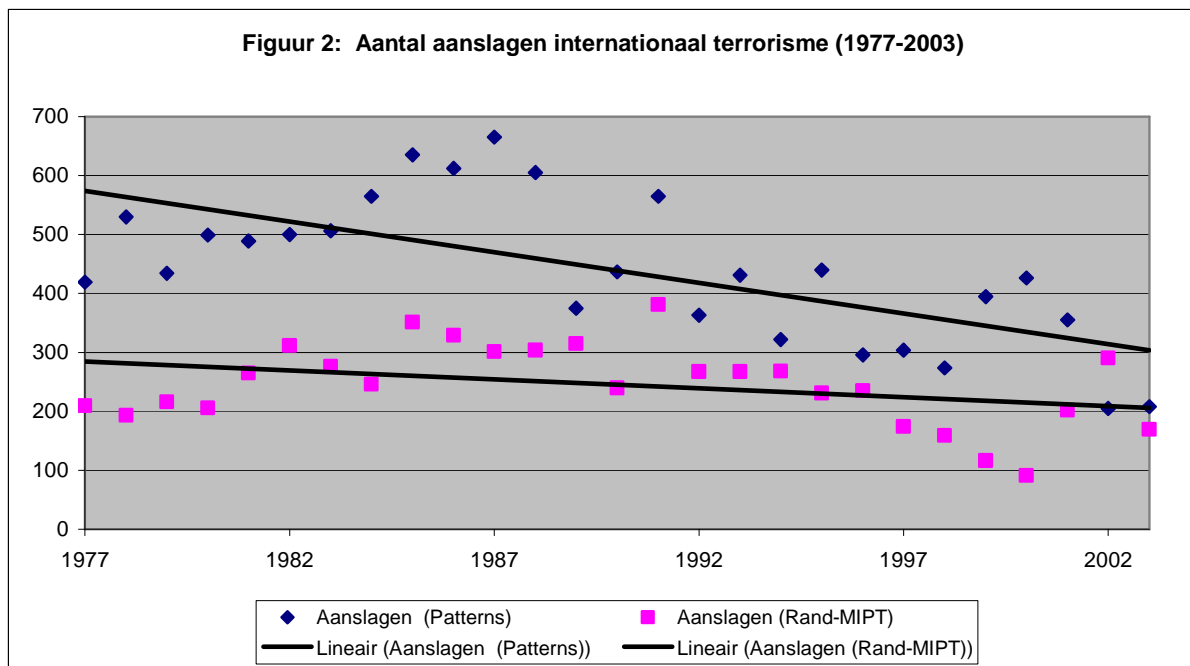


In Figuur 2 bekijken we deze cijfers vervolgens aan de hand van een ‘best passende rechte’. Hieruit blijkt duidelijk de systematische afname van het aantal internationale terroristische aanslagen op middellange termijn, d.i. van 1977 tot 2003. Dat is evidentier aan de hand van de cijfers van State, maar deze afname is ook af te lezen in de cijfers van RAND. Meer nog, de inleiding van de *Patterns* (2004) bevestigt deze conclusie woordelijk: “The figure [of acts of international terrorism] in 2003 represents the lowest annual total of international terrorist attacks since 1969.”<sup>6</sup> Ook bij de gereviseerde cijfers blijft de stelling van een dalende trend overeind, of om het in de woorden van Cofer Black te stellen: “What was true then, is true now.”<sup>7</sup> Colin Powell stelt in dit verband: “The narrative is sound and we’re not going to change any of the narrative.”<sup>8</sup>

<sup>6</sup> US Department of State, 2004:1

<sup>7</sup> Black, 2004:6 (<http://www.state.gov/s/ct/rls/rm/2004/33801pf.htm>)

<sup>8</sup> Powell, 2004 (<http://www.state.gov/secretary/rm/33796pf.htm>)



Uit beide figuren mag dan ook geconcludeerd worden dat het terrorisme als instrument geleidelijk maar duurzaam aan belang is afgenomen over de afgelopen decennia.

### 3 . Statistische analyse van het aantal slachtoffers

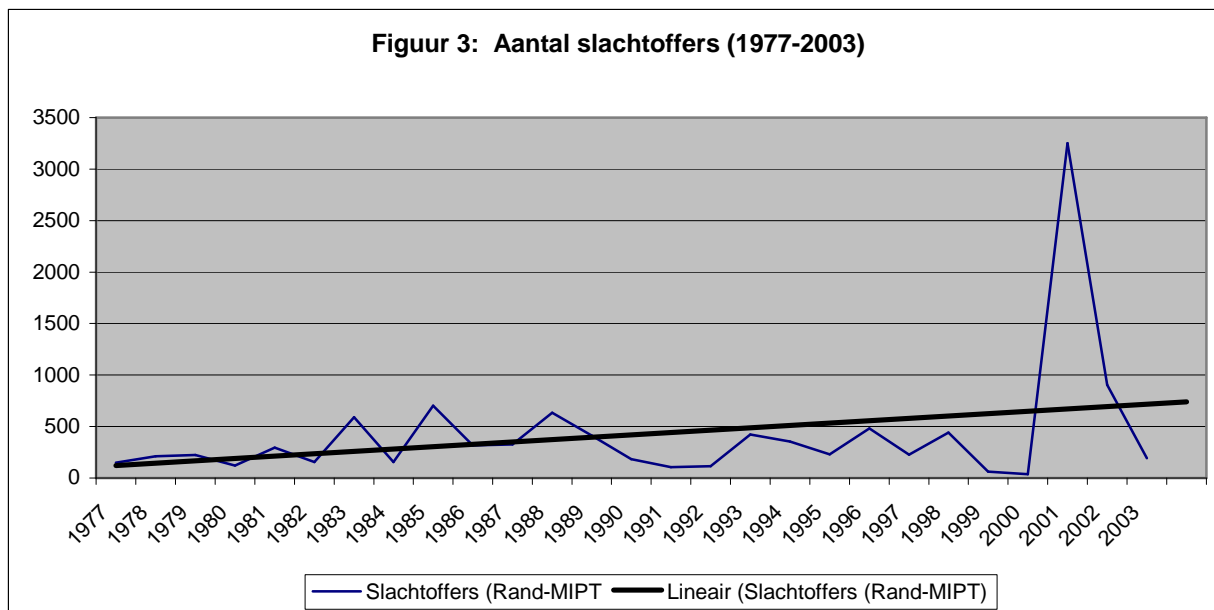
Het is niet de eerste keer dat deze dalende trend werd genoteerd. Een aantal experts merkt echter een gelijktijdige trend op van een hoger aantal slachtoffers per terroristische aanslag.<sup>9</sup>

Aan de hand van de RAND datasets hebben wij in Figuur 3 zowel het absolute aantal dodelijke slachtoffers ('Slachtoffers') uitgetekend, als de best passende rechte ('Lineair'), eveneens voor de periode 1977-2003.

Baseren we ons op de beschikbare cijfers voor het aantal dodelijke slachtoffers als gevolg van internationale terroristische aanslagen, dan is er op het eerste gezicht slechts sprake van deze trend door het hoge aantal slachtoffers in 2001 – te wijten aan 9/11.

Bij nader toezien, blijkt echter vooral de grote variaties in het aantal dodelijke slachtoffers, als gevolg van bijzonder spectaculaire aanslagen met een groot aantal dodelijke slachtoffers tot gevolg: de bommenreeks in Libanon tegen Amerikaanse doelwitten in 1983 die telkens tientallen slachtoffers eisten; de 329 doden op het door Sikhs gekaapte vliegtuig tussen Montreal en London in 1985; de 270 doden op de PanAm 103 vlucht boven Lockerbie in 1988; de bomauto's in Bombay in 1993 met 317 tot gevolg; een aanslag als die in Colombo (Sri Lanka) door de Tamil Tijgers in 1996; en uiteraard elf september 2001. Zulke aanslagen verklaren een hoger aantal slachtoffers in weerwil van de dalende trend in het aantal aanslagen.

<sup>9</sup> Zie o.m. Enders, Sandler, 2002:145-165; Enders, Sandler, 1999:145-167; Hoffman, 1999:10-15



De grote variaties in het aantal opgemeten slachtoffers maakt het problematisch om over een trend te spreken. De algemene perceptie en het huidige terrorismebeleid gaan desalniettemin uit van een potentieel hoog aantal slachtoffers, van massaterrorisme als het ware. Gezien de dramatische gebeurtenissen op 11 september is die reactie volkomen logisch, toch is die veralgemening onterecht. Terroristische aanslagen zoals die van 11 september 2001 beschouwen wij als een *'low probability, high consequence event'*.<sup>10</sup>

#### 4. Catastrofaal terrorisme ?

De grootschalige en onverhoedse aanvallen van 11 september zelf, de miltvuurbrieven (dader momenteel onbekend) of de indicaties betreffende de plannen van José Padilla voor de – overigens onwaarschijnlijke – aanmaak van een 'vuile bom', hebben de aandacht en de bezorgdheid betreffende het gebruik van chemische, nucleaire, biologische of radiologische wapens (CBRN-wapens) door terroristen duidelijk doen toenemen.

Nochtans was de angst voor het gebruik van vernietigingswapens tijdens de jaren tachtig meer terecht geweest. Toen verleenden verschillende staten de steun aan terroristen als onderdeel van hun buitenlands beleid. Daarenboven, zo stelt Bruce Hoffman (RAND), is de aandacht en middelen die naar het voorkomen van deze *'high-end terrorist threats'* altijd al schromelijk overdreven. Van de meer dan 9000 gevallen van terrorisme die opgenomen zijn in de RAND Chronologie (1968-heden), kon men slechts bij een kleine 100 indicaties noteren dat terroristen een samenzwering planden met CBRN-wapens, en in nog minder gevallen werden deze aanvallen daadwerkelijk uitgevoerd.<sup>11</sup>

Figuur 4 toont de diverse terroristische tactieken voor de periode 1977-2003. Hieruit blijkt dat bomaanslagen (3194) en aanvallen met springstoffen (4932) veruit de meest gehanteerde tactieken waren, m.a.w. de klassieke wapens van terroristen. Samengeteld gaat het over 8126

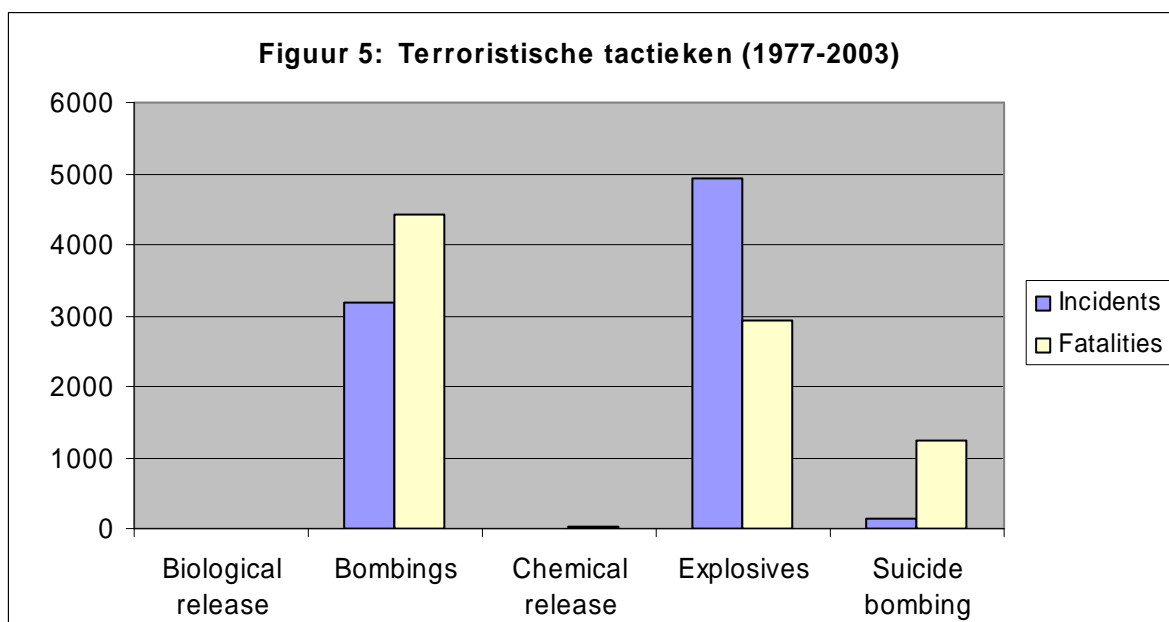
<sup>10</sup> Dat concept is afkomstig uit Hoffman, 2001:428

<sup>11</sup> Hoffman, 2001:423-424

incidenten van internationaal terrorisme. Het aantal biologische aanvallen (13) en chemische incidenten (6) vormt in vergelijking een bijzonder kleine minderheid.<sup>12</sup>



De angst voor CBRN-wapens is daarmee niet ongegrond. We spreken andermaal over incidenten die weinig waarschijnlijk zijn, doch potentieel grootschalige gevolgen hebben. Beleidsmakers en experts moeten terdege bewust zijn van de gevaren die zulke tactieken in zich dragen. Niettemin is – de empirische vaststellingen in acht genomen – ook in dit geval enige relativering gepast. Op Figuur 5 hebben we de voornaamste tactieken en het aantal slachtoffers van internationaal terrorisme tussen 1977 en 2003 tegenover de cijfers voor chemische en biologische aanvallen gezet. Bomaanslagen (4426), aanvallen met conventionele springstoffen (2932) en zelfmoordaanslagen (397) zijn samen verantwoordelijk voor 7755 slachtoffers. Chemische (16) en biologische aanvallen (5) hebben totnogtoe minder slachtoffers geëist.



<sup>12</sup> <http://beta.tkb.dfi-intl.com:8080/TKB/Home.jsp>



## 5. Conclusies

1. RAND merkt op dat zijn datasets niet gebruikt mogen worden als een “tool for any sort of analysis, predictive or otherwise”. Deze opmerking is terecht, gezien het arbitraire karakter van elke definitie van ‘terrorisme’ en het open karakter van de gehanteerde bronnen. Samenvoeging met de jaarlijkse *Patterns* van het State Department, laat echter toe een soortgelijke trend te ontwaren die in tegenstelling staat tot de heersende perceptie betreffende het aantal gevallen van internationaal terrorisme. Niet de absolute cijfers zijn hierbij van belang op zich, wel de relatieve evolutie ervan, m.a.w. binnen de gehanteerde definities in beide datasets. Hieruit mag geconcludeerd worden dat het huidige internationale politieke klimaat waarin het internationale terrorisme tot een centraal agendapunt is gemaakt, berust op **onjuiste assumpties**.
2. De vermindering van het aantal aanslagen is ongetwijfeld mede het gevolg van de internationale samenwerking sinds elf september. In historisch perspectief bekeken is deze samenwerking zondermeer succesvol te noemen, ondanks de bestaande lacunes en de problemen op het gebied van coördinatie, die zowel internationaal als binnen alle staten deze samenwerking nog steeds bemoeilijken. Toch kan de afname niet enkel op rekening worden geschreven van deze samenwerking. De afname van het aantal aanslagen is immers bezig sinds de jaren tachtig, terwijl de internationale samenwerking slechts goed op gang is gekomen in de afgelopen tweeënehalf jaar. Hieruit mag geconcludeerd worden dat **het terrorisme als instrument geleidelijk maar duurzaam aan belang is afgenomen over de afgelopen decennia**.
3. De dramatische berichten over het mogelijke gebruik van massavernietigingswapens door terroristische groepen is begrijpelijk, maar moeten met omzichtigheid worden benaderd. Niet alleen is deze angst op zich niet nieuw. Door de afname van het aantal staten dat het internationale terrorisme daadwerkelijk steunt, is de probabiliteit dat terroristische groepen effectief kunnen overgaan tot het gebruik van massavernietigingswapens, minder groot geworden dan vroeger. De ‘*worst-case scenario’s*’ op het vlak van het aantal slachtoffers en mogelijk gebruik van CBRN-wapens krijgen disproportionele aandacht, en dit zowel op het academische, het opiniërende, als op het beleidsniveau. Aandacht en middelen die naar het voorkomen van dit type van bedreigingen gaan, mag niet uit het oog doen verliezen dat **terroristen vandaag grotendeels dezelfde tactieken hanteren als hun voorgangers**, namelijk bomaanslagen en explosieven.
4. Over een periode van bijna dertig jaar kan een licht toenemend jaarlijks aantal slachtoffers worden genoteerd. Deze zijn enkel het gevolg van specifieke spectaculaire aanslagen. De jaarlijkse toename is dus **niet van dien aard dat er kan gesproken worden van een dramatische toename van het aantal slachtoffers**.
5. Algemener gesproken gaapt er dus een **wijde kloof tussen retoriek en realiteit**. Het brengt ons tot het besluit dat wij vandaag schromelijk tekort schieten in de analyse van het fenomeen terrorisme. Het overheersende kortetermijnperspectief verhindert dat de grondoorzaken van het terrorisme aan een kritisch onderzoek worden onderworpen. Indien men er in zou slagen een consensus te verkrijgen over de **grondoorzaken** van het huidige internationale terrorisme, dan zou men een stap dichterbij een strategie staan om dit terrorisme ook duurzaam en doeltreffend te bestrijden. Dit is het beste eerbetoon dat kan bewezen worden aan de slachtoffers van het internationale terrorisme.

## Bronnen

MIPT Knowledge Database

<http://beta.tkb.dfi-intl.com:8080/TKB/Home.jsp>

RAND Terrorism Chronology 1698-1997

[http://db.mipt.org/rand\\_68\\_97.cfm](http://db.mipt.org/rand_68_97.cfm)

RAND-MIPT Terrorism Incident Database 1998-present

[http://db.mipt.org/mipt\\_rand.cfm](http://db.mipt.org/mipt_rand.cfm)

US Department of State, Patterns of Global Terrorism 2003. April 2004, 181p.

<http://www.state.gov/s/ct/rls/pgtrpt/2003/c12153.htm>

Perl, Raphael, The Department of State's Patterns of Global Terrorism Report: Trends, State Sponsors, and Related Issues. CRS Report for Congress, 1 juni 2004, 8p.

<http://www.fas.org/irp/crs/RL32417.pdf>

Black, Cofer, Brennan, John, Remarks on the Release of the Revised "Patterns of Global Terrorism 2003 Annual Report. Washington, 22 juni 2004, 13p.

<http://www.state.gov/s/ct/rls/rm/2004/33801pf.htm>

Powell, Colin, Remarks on the Release of the Revised Patterns of Global Terrorism Annual Report. Washington, 22 juni 2004, 4p.

<http://www.state.gov/secretary/rm/33796pf.htm>

Enders, Walter, Sandler, Todd, Patterns of Transnational Terrorism, 1970-1999: Alternative Time-Series Estimates. In: *International Studies Quarterly*, 2002, 46, pp. 145-165

Enders, Walter, Sandler, Todd, Transnational Terrorism in the Post-Cold War Era. In: *International Studies Quarterly*, 1999, 43, pp. 145-167

Hoffman, Bruce, Terrorism, trends and prospects. In: Hoffman, Bruce, Lesser, Ian, Jenkins, Brian, et al, *Countering the new terrorism*. Santa Monica, Rand Corporation, 1999, pp.7-38

Hoffman, Bruce, Change and Continuity in Terrorism. In: *Studies in Conflict and Terrorism*, 24, 417, 2001, pp. 417-428

Laqueur, Walter, Reflections on Terrorism. In: *Foreign Affairs*, Fall 1986, Vol. 65, nr. 1, pp. 86-100

Laqueur, Walter, *Terrorism*. London, Weidenfeld and Nicolson, 1977, 277 pp.

Bijkomende inlichtingen

**Teun Van de Voorde**

Vakgroep Politieke Wetenschappen

Universiteit Gent

Universiteitstraat 8

9000 Gent

09/264.68.70

[www.psw.UGent.be/polwet](http://www.psw.UGent.be/polwet)

[Teun.VandeVoorde@UGent.be](mailto:Teun.VandeVoorde@UGent.be)